

«EDEBIÝAT, SUNGAT WE MEDENIÝET ÝAŞASA,
MILLET WE HALK, TUTUŞ ADAMZAT ASUDA ÝAŞAR»
Ş.M.MIRZIÝOÝEW

MAGTYMGULY PYRAGYNYŇ
DOGLAN GÜŇÜNIŇ

NÖKÜS-2024

«Türkmen halkynyň özboluşly perzendi, dürdäne eserleri bilen adamzadyň pikirini başlaşdyran Magtymguly Pyragynyň döredijiligi diňe bir Gündogaryň däl, eýsem dünýä edebiýatynda hem aýratyn orny eýeleýär. Beýik ynsanperwer şahyryň ölmez-ýitmez edebi mirasy asyrlaryň dowamynda ählumumy adamzat gymmatlyklary bilen sazlaşykly bolup, parahatçylyk, hoşniýetlilik we doganlyk ýaly asyly häsiýetleri wasp edip gelýär.»

Ş.M.Mirziýoýew

Magtymguly Pyragynyň doglan gününüň 300 ýyllygy

NÖKÜS-2024

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
Turkman tili va adabiyoti kafedrası

**QARDOSH XALQLAR DO'STLIGINI MUSTAHKAMLASHDA MAXTUMQULI
IJODINING O'RNI**
Ilmiy-amaliy anjuman

TAKLIFNOMA VA DASTUR

**ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASY YOKARY BILIM, YLYM WE INNOWASIYALAR
MINISTRILIGI**

Berdak adyndaky Garagalpak döwlet uniwersiteti
Türkmen dili we edebiyaty kafedrası

**DOGANLYK HALKLARYŇ DOSTLUGYNY BERKITMEKDE MAGTYMGULY
DÖREDIJILIGINIŇ ORNY**

Ylmy-amaly maslahat

MAKSATNAMA WE ÇAKYLYK

**ÖZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOWASIYALAR MINISTRILIGI**

Berdaq atindagi Qoraqalpaq mámleketlik uniwersiteti
Türkmen tili hám ádebiyatı kafedrası

**TUWISQAN XALIQLAR DOSLIĞIN BEKEMLEWDE MAQTIMQULI
DÓRETIWSHILIGINIŇ ORNI**

Ilmiy-ámeliy konferensiya

BAĞDARLAMA HÁM MIRÁTNAMA

NUKUS -2024

Hurmatli _____!

Sizni XVIII asr türkmen muntaz shoiri Maxtunquli Firog'ining 300 ýyllyk yubileýi munosabati bilan o'ňkazylyotgan ilmiy-amalyi anjumanga taklif qilamiz.

Tadbir 2024-ýil 17-oktyabr kuni soat 11⁰⁰ da Berdaq nomidagi QDU Madaniyat saroyida o'ňkazylyadi.

Hormatly _____!

Sizi XVIII asr türkmen nusgawy şahyry Magtymguly Pyragynyň 300 ýyllyk ýubileýine bagyşlanyp geçirilýän ylmy-amaly maslahata çagyryjarys!

Ylmy-amaly maslahat 2024-njy ýylyň 17-nji oktyabr güni sagat 11⁰⁰-de GDU medeniýet sarayynyň zalında geçirilýär.

Xürmetli _____!

Sizdi XVIII asir türkmen klassikalıq shayırı Maqtunqulı Pyragınıń 300 jıllıq yubileýine arnalıp ótkeriletúgın ilmiy-ámeliy konferensiyaǵa miráat yetemiz.

Konferensiya 2024-jıl 17-oktyabr kúni saat 11⁰⁰-da QMU mádeniyat sarayı zalında ótkeriledi.

Guramaçy:

Türkmen dili we edebiyaty kafedrası

I.

Kirish so'z.

Berdaq nomidagi Qoraqalpaq davlat universiteti rektori A.Reymov

II. Ma'ruzalar:

1. Turkiy adabiyotda Maxtumquli ijodining o'rnini – O'zbek tili va adabiyoti kafedrasining dotsenti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori M.Ataniyazova
2. "Qoraqalpog'iston - Maxtumqulning ikkinchi shoirlik Vatani" - Qoraqalpog' adabiyoti kafedrasining dotsenti, filologiya fanlari nomzodi P.Allamberganova
3. Maxtumquli – turkman poeziyasining bulbuli – Qozoq tili va adabiyoti kafedrasining assistenti R.Kenjabayeva
4. Zamonaviy turkiy adabiyotda Maxtumquli adabiy an'analari – Turkman tili va adabiyoti kafedrasining mudiri, filologiya fanlari doktori, professor O.Gaylieva

III. Muzokaraga chiquvchilar.

IV. Badiiy qism

YILMY-AMALY MASLAHATYŇ MAKSATNAMASY:

- I. Giriş sözi. Garagalpak döwlet uniwersiteti rektory A.Reymov

II. Sözleşjiler:

1. Türki edebiyatda Magtymguly döredijliginiň orny – Özbek dili we edebiyaty kafedrasynyň dosenti, filologiya ylymlary boýunça filosofiya doktory M. Ataniyazowa
2. Garagalpakistan – Magtymgulynyň ikinji şahyrylyk-watany Garagalpak edebiyaty kafedrasynyň dosenti, filologiya ylymlarynyň kandidaty P. Allamberganova
3. Magtymguly - türkmen poeziýasynyň bilbili – Gazak dili we edebiyaty kafedrasynyň assistenti R.Kenjabayewa
3. Zamanagöý türki edebiyatda Magtymgulynyň edebi däpleri – Türkmen dili we edebiyaty kafedrasynyň müdiri, filologiya ylymlarynyň doktori, professor O.Gaylieva

III. Gutlag sözi:

IV. Çeper-sungat bölümi.

KONFERENSIYA BAĞDARLAMASI:

I. Kiriş söz.

Berdaq atindagi Qaraqalpaq mámleketlik universiteti rektori A.Reymov

II. Bayanatshilar:

1. Turkiy adabiyatda Maxtumquli dóretiwshiliginiň ornini – Özbek tili hám ádebiyatı kafedrasınıň dosenti, filologiya ıllimlerini boyınsha filosofiya doktori M.Ataniyazova
2. Qaraqalpaqstan – Maqtumqulınıń ekinshi shairi – Watani Qaraqalpaq ádebiyatı kafedrasınıń dosenti, filologiya ıllimleriniń kandidadı P. Allamberganova
3. Maqtımqulı – turkmen poeziyasınıń bulbulı – Qazaq tili hám ádebiyatı kafedrasınıń assistenti R. Kenjabayeva
4. Zamanagóy turkiy ádebiyatda Maqtumqulınıń ádebiy dástúrleri – Türkmen tili hám ádebiyatı kafedrasınıń müdiri, filologiya ıllimleriniń doktori, professor O.Gaylieva

III. Quthqlaw sözi:

IV. Kórkem bólim

Maxtumquli, so'zla har ne bilganing,
O'zingga oid bil aytmay o'laning,
Tarashlab, porlatgil dilga kelganing,
Sendan so'ngilarga yodgor bo'lar!

Maxtumquli

MAXTUMQULI FIROG'II

XVIII asrda yashab, ijod etgan turkman milliy tilining va adabiyotining asoschisi mumtoz shoir Maxtumquli – Firog'iy 1724-yilda Gurgan daryosi sohilidagi Hoji-govshian qishlog'ida dunyoga kelgan. Shoir "Olamga belgidur" nomli she'rda o'zining tug'ilib o'sgan yeri, eli haqida ma'lumot bergan. Maxtumquli dastlab ovul maktabida, keyinchalik Xivadagi Sherg'oz, Ko'kaldosh madrasalarida ta'lim olgan.

Shoir o'z ijodida ma'naviy ustozlari Xoja Axmad Yassaviy, Najmiddin Kubro, Alisher Navoiy, Fuzuliy singari shoirlar haqida ham she'rlar yozgan.

Maxtumquli hayoti davomida o'zidan keyingi avlodlarga katta adabiy meros qoldirdi. Shoir qalamidan birga esdalik bo'lgan birqancha poemalari va lirik she'rlari bor. Uning "Gidji bo'lna", "Bo'lar sen", "Pash eder seni", "Zo'r bo'lar", "Xabar ber sheyledir", "Nabilisin", "Janina degmez", "Depe nedir, duz nedir", kabi she'rlari yetib kelgan. Shoir asarlarida, asosan, ruhiy kamillikka intilish, odob-axloq, muhabbat, do'stlik g'oyalari katta o'rinni egallagan. Shuningdek, shoir she'rlari realistik usulda yozilgan bo'lib, turkman adabiyotini milliy realistik stil va yangi janrlar bilan boyitdi. Maxtumqulining she'rlari Turkmaniston Fanlar Akademiyasi Maxtumquli nomidagi Til va adabiyot instituti qo'lyozmalar fondida saqlanadi. Shoir she'rlari 1926-yildan keyin bosmadan chiqi boshladi. Shundan keyin Maxtumqulning 1940, 1941, 1941, 1957, 1959, 1960, 1965, 1982, 1989, 1991, 1992, 1994-yillarda bir qancha asarlari bosmadan chiqdi. Maxtumquli asarlari rus, ingliz, turk, o'zbek, qoraqalpoq, qozoq, ozarbayjon tillariga tarjima qilindi.

Maxtumquli ijodini o'rnatish va tadqiq qilish orqali o'zbek va qoraqalpoq adabiyotshunosligida ham birqancha ilmiy ishlar yuzaga keldi. X.Abdullaev, S.Mamanov, S.G'anieva, Ibrohim Haqqulov, Hamidulla Hasanov, Vohid Zohidov, Vohid Abdullaev, Natan Mallaev, Rahmonqul Orzibekov, Qobil Tohirov, Rahmatulla Inog'omov, Baxtiyor Nazarov, Najmiddin Komilov, G'aybullay Salomov, Rahmatulla Barakaev, Masharif Saparov va M. Taylaqova, Oxunjon Sobirov, Mamatqul Jo'raev, K. Kurambayev, B.Karinov, O.Gayliyeva, P.Allabergenova, F.Sapayeva, S.Jepbarova va boshqada ijodkorlarning mehnatlari katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, shoir asarlarini o'zbek va qoraqalpoq tillariga badiiy tarjima etishda G.Annaklicheva, M.Axmad, E. Oehlrov, I.Yusupov, U.Pirjanov, A. O'tepbergenovlarning xizmatlari katta.

Shoir asarlari xalqning ruhiy dunyosini, ichki kechinmalari ochishga qaratilgan. Maxtumquli ijodi faqatgina turkman adabiyotida emas, qardosh xalqlar adabiyotida ham yuksak baholanadi.

Navoiy kuylagan vafo gulini,
Turkman ham siylamish ochib ko'nglini,
O'zbek ham yod aylar Maxtumqulini-
Sher-u dostonlari turkman o'zbekning.

Sirojiddin Sayyid

Magtymguly, sözle herne bilenin,
Özüne kemlik bil aytman ölenin.
Taraşlap şaglatgyn köñle gelenin, –
Senden soňkulara ýadygär bolar.

Magtymguly

MAGTYMGULY PYRAGY

XVIII asyryda ýaşap, döredijilik eden türkmen milli diňiniň we edebiýatynyň esasy guran nusgawy şahyr Magtymguly-Pyragy 1724-njy ýylda Etrek, Gürgen derýasynyň boýunda Hajygowşan diýen ýerde dünýä inýär. Şahyr “Äleme bellidir” atly goşgusynda özüniň doglup, önlüp-ösen ýerini, ilini barada maglumat berýär. Magtymguly ilki oba mekdebinde, soňra Hywardaky Şirgazy, şeýle hem Göğeldaş medreselerinde bilim alýar.

Şahyr öz döredijiliginde ruhy halypalary Hoja Ahmet Yassawy, Nejmeddin Kubra, Alişer Nowaýy, Fizuly we ş.m. hakkynda goşgylar döreden.

Magtymguly ömrüniň dowamynda özünden soňky nesillere uly edebi miras galdyrdy. Şahyryň galamyndan bize ýadygärlik bolan birnäçe şygryrlary bar. Söz ussadyynyň eserlerinde esasan hem ruhy kämellige ýetşmek, edep-ekramlyk, söýgi, dostluk ideýalary uly orny eýeleýär. Şeýle hem şahyryň eserleri realistik stilde ýazylp, türkmen edebiýatyny milli realistik stil we täze žanrlar bilen baýlaşdyrdy. Magtymgulyň liriki eserleri Türkmenistan Ylymlar Akademiasynyň Magtymguly adyndaky Dil we edebiýat, milli golýazmalar institutynyň golýazmalar fondunda saklanýar. Magtymgulyň eserleriniň ilkinji neşiri geçen asyryda 1926-njy ýyldan durmuşa geçirilýär. Şahyryň eserleri soňra 1940, 1941, 1957, 1959, 1960, 1965, 1982, 1989, 1991, 1992, 1994, 2013-njy ýyllarda dürli neşirlerde çap edildi.

Magtymgulyň eserleri rus, iňlis, türk, özbek, garagalpak, gazak, azerbajjan dillerine terjime edilýär. Magtymgulyň döredijiligini öwrenmekde we derňew etmekde özbek we garagalpak edebiýatşynaslygynda hem birnäçe ylmy işler amala aşyryldy. H.Abdullaýew, S.Mamajanow, S.Ganiýewa, Ybraýym Hakkulow, Hamidulla Hasanow, Wahid Zohidow, Wahid Abdullaýew, Natan Mallaýew, Rahmonkul Orzibekow, Kabil Tahirov, Rahmatulla Inoghomov, Bagtyýar Nazarow, Maşarif Saparow, M. Tailakowa, Ohunjon Sobirov, Mamatkul Jorayew, Q.Qurambayew, B.Karimow, O.Gaýlyýewa, P.Allambergenowa, F.Sapaýewa, S.Jepbarowa we beýlekiler alymlaryň ylmy işleri uly ähmiýete eýe.

Şeýle hem şahyryň eserleriniň özbek we garagalpak dillerindäki çeper terjime işlerinde G.Matyakubowa, M.Ahmad, E.Oçlow, I.Yusupow, U.Pirjanow, A.Ötepbergenow, S.Ibragimow we beýlekiler uly hyzmaty bar.

Şahyryň eserleri halkyň ruhy baýlygyny, ahlak dünýäsiniň gözelligini açyp görkezmeğe gönükdirilendigi sebäpli, diňe bir türkmen edebiýatynda däl, eýsem, doganlyk türk halklar edebiýatynda hem ýokary bahalanýar.

Ýöne bir uly däl, juda uly sen,

Dag ogly, dag şiri Magtymguly sen.

Şonuň üçin saýlap daşlaň ulusyn,

Ýasadyk biz senden dagyň ýagşysyn.

Şeýdip dag üstünde dag bol-da otur,

Küňüş dünýä bakyp, daňyň atyr,

Geçse-de üstünden mün-münläp asyr,

Alarsyň alkyşdan paýyň ýagşysyn.

Kerim Gurbanpesow

Maqtumquli, syle hr ne bilgeni,
zine kemlik bil aytpay lgeni,
Tarashlap ayt kewline kelgenin,
Sennen songlarga yadigr bolar.

Maqtumquli

MAQTUMQULI PIRAI

XVIII sirde jasad, retiwshilik yetken trkmen milliy tilini hm debiyatnı tıykarı salıwshı Klassik shayır Maqtumquli – Piraı 1724-jılda Hajigowshan degen jerde Erek, Grgen daryasnı boyında tuwılan. Shayır «Alege belgili» atlı qosıgında zini tuwıwıp sken jeri, yeti haqqında maıwmat bergen. Maqtumquli dlep awıl mektebinde, keyin ala Xiywadaı Sherazı, sonday-aq Ggeldshı medreselerinde bilim aladı.

Shayır z retiwshiliginde ruwxıy ustazları Xoja Axmet Yassawi, Najmaddin Qubra, Alisher Navai, Fizuli hm t. b. haqqında da qosıqlar retken.

Maqtumquli miri dawamında zinen keyingi wladlara lken debiy miyras qaldırıldı. Shayır qleminen bizge estelik bolan birqansha poemaları hm de lirikalıq qosıqları bar.

Shayırnı shıǔarmalarında, tiykarınan, ruwxıy kmillike jetilisiw, dep-ıkramlılıq, muhabbat, dostlıq ideyaları lken ornı iyelegen. Sonday-aq, shayır shıǔarmaları, tiykarınan, realistik usılda jazılan bolıp, trkmen debiyatnı milliy realistik stılı hm jria janrlar menen bayıttı.

Maqtumqulnı lirikalıq shıǔarmaları Trkmenstan Ilimler Akademiyası Maqtumqulı aundaı Til, debiyat hm milliy qoljazbalar institutnının qoljazbalar fondında saqlanadı.

Shayırnı shıǔarmaların baspadan shıǔıwı 1926-jıldan sonı melge asırıldı. Maqtumqulnın keyin ala 1940, 1941, 1957, 1959, 1960, 1965, 1982, 1989, 1991, 1992, 1994-jılarda hr qıylı basımlarda jriyalandı.

Maqtumqulnın shıǔarmaları rus, ingliz, trk, zbek, qaraqalpaq, qazaq, azerbayjan tililerine awdarıldı.

Maqtumqulnın retiwshiligi yreniw hm izertlewde zbek hm qaraqalpaq debiyatamında da birqansha ilmiy miynetler juzege keldi. H. Abdullayev, S. Mamajanov, S. Gamiyeva, Ibrohim Haqulov, Hamidulla Hasanov, Vohid Zohidov, Vohid Abdullayev, Natan Mallaev, Rahmonqul Orzbekov, Kobil Tohirov, Rahmatulla Inogomov, Baxtiyor Nazarov, Najmiddin Komilov, Gaybulla Salomov, Rahmatulla Barakayev, Masharif Saparov hm M. Taylagova, Olunjon Sobirov, Mamatqul Juraeva, K. Kurambayev, B. Karimov, O. Gayliyeva, P. Allabergenova, F. Sapayeva, S. Jepbarova hm t. b. ilimpazların miynetleri lken hmiyetke iye.

Sonday-aq, shayır shıǔarmaların zbek hm qaraqalpaq tililerine krkem awdarma islerinde G. Matyakubova, M. Axmad, E. Ochilov, I. Yusupov, U. Pirjanov, A. tepbergenov, S. Ibragimov hm t. b. shayırlardın lken xizmetleri bar. Shayır shıǔarmaları xalıq ruwxıy baylıǔın, morallıq dnyasnın gzzallıǔın aıwıǔa qaratılanlıqtan, tek ǔana trkmen debiyatında yemes, al tuwısqan trkıy xalıqlar debiyatında da joqarı bahalanadı.

İbrayım der: shın shayırılıq joınsa,
Adam kewlini sen solmas glisen,
Qosıqtın qudayı Maqtumqulsa,
Xalıqnın menen qayta tuwǔan sheshensen.

I. Yusupov

MAGTYMGULY PYRAGY HAKDA AYDYLAN PIKIRLER

Adamdan dünyâde galsa bir nyşan,
Öçmez ady anyň şol binyat ilen.

Magtymguly

“Maxtunquli nafaqat turkman xalqiga, uning mag‘zi mazmuniga to‘la asarlari bani
bashar uchun ma‘naviy oziq bo‘la oladi.”

Akademik B.Nazarov

“Qaraqalpaqstan – Maqtunqulnıń ekinshi shayırlyq Watanı”

I.Yusupov

“XVIII asyr Magtymguly şygryýetiniń asyry. Ol poeziya söýýän ýürekleriń baky
ginnine öwrülipdir.”

Çingiz Aýtmatow

Maxtunquli she‘riyati barcha turkiy millatlar, jumladan, o‘zbeklarning ham
ma‘naviy mulkiga aylangan. Bir necha marta she‘rlari o‘zbek tiliga tarjima qilinib, nashr
etilgan. Ko‘plab she‘rlari hofizlar tomonidan kuyga solib aytiladi.

Bahodir Karimov

Maqtunquli aytadi, quyash
jaqsi amellerin bendenin
kormek ushun korinis berip,
juz buradi igri jollardan

Sagınbay İbragimov

Maxtunquli salkam uch yuz yil oldin yozgan asarlar zamonlar osha o‘zbek va
turkman, qolaversa, jahon ahlini o‘zining zavol bilmas badiiyati, teran mazmuni va
dolzarb muammolari bilan o‘ziga tortaveradi. Uning ijodida kutinagan quyma satrlar,
lirik kechinmaning xalqchil ifodasi, purma‘no, o‘tkir falsafiy fikrlarga boy va, albatta,
jonli ijroga mo‘ljallangan she‘rlari, dostonlari mumtoz Sharq badiiyatidagi malohatli
toshlardek jilo berib turaveradi.

Kaxxor Yulchiev

